

Ustavno sodišče in zadeva RTV

Prof. Iztok Simoniti

Nazorski kriterij je politično načrtno vgrajena napaka, ki pomeni, da je za izbor sodnikov, kot je pokazal čas, bolj važen nazor kot strokovnost (profesionalnost). Nazorski kriterij – konstrukt, da so lahko sodniki, zavezani isti ustavi, različnih nazorov – je škodljiv, saj sodnike deli na leve in desne, rdeče in črne, naše in njihove. Na ustavnem sodišču (US) se že 30 let držita za roki politična in pravna ne-umnost. Delitev na leve in desne sodnike je v praksi pokazala, da si je nazorska pripadnost podredila stroko; politična lojalnost je povzela profesionalnost v najbolj važnih zadevah – Patria, posebni družbeni pomen RKC, vračanje gozdov in premoženja RKC.

Tudi v zadevi RTV – ki sodi med zelo važne – se nazorskost levih in desnih sodnikov kaže kot vojna na vrhu pravosodja države; kot zmes osebnega zdrharstva in pravnega nihilizma razklanega sodišča.

Deset »nejavnih zasedanj« US o noveli zakona o RTV demonstrira, da jih ne briga ustava, ampak politikantski »kdo bo koga«. Sodniki – tudi tokrat – ne izhajajo iz ene/ustavne demokratične etike. Nazorski sodniki take etike – razen verbalno – ne zmorejo, zato delujejo slabo. Tako je tudi na Poljskem, Madžarskem, v Bolgariji itd.; vse imajo demokratične ustave in nedemokratično pravosodje.

Uravnoteževanje US in RTV

Sodnike se izbira po kriteriju nazora v imenu uravnoteženosti med »svobodnjaki« in »konzervativci«. Tudi desnica je »prevzela« RTV v imenu ravnotežja med levimi in desnimi vsebinami itd. Posledica je uničevanje US in RTV.

Odkar pa je zadeva RTV na US, gre za to, ali bo »sodišče nad sodišči« RTV-ju zagotovilo avtonomijo medija in posledično demokracijo na ravni države – to je prva naloga US. Zato ne gre za uravnoteženost levih in desnih vsebin na javni RTV, češ da so tudi gledalci in plačniki naročnin levi in desni, ampak za profesionalno neodvisnost glavnega medija – to mora braniti US.

Zakaj je važno, da ne gre za uravnoteženost levo-desnih vsebin? Namreč, tako kot je nazorsko uravnoteževanje US povzročilo strokovni in posledično politični kolaps najvišjega sodišča, je tudi politično uravnoteževanje RTV povzročilo trajni razkol med novinarji zaradi mrcvarjenja profesionalcev – zato javnost ne zaupa več niti US niti RTV! Nazorsko US ne zmore o uravnoteževanju RTV misliti na opisani način, čeprav je, kot prvi pravni varuh demokracije, to dolžno!

À propos žalitvam

Ko je predsednik sodišča **Matej Accetto** na TV (9. 6. 2023) razlagal, kako se sodniki v zadevi RTV izločajo, samoizločajo, izogibajo, odhajajo, načrtno ovirajo, nedovoljeno obstruirajo itd., je predvsem povedal, da niso sposobni odločati in da bomo na sodbo čakali neznano dolgo – dve leti? Pravna varnost je izginila, sodniki se bijejo, »kdo bo koga«. US ne štiti države, družbe, posameznika, demokracije.

Da jih od devetih sodnikov glasuje pet, štirje pa tako ali drugače poniknejo, je zloraba *par excellence*. Da tudi zadeva RTV razgalja mizerijo nazorske sestave US, je slaba uteha! Predsednik Matej Accetto pa: »Problem je, kadar se taka kritika prelevi v bolj osebno ali sistemsko kritiziranje sodišča, ki je lahko bodisi škodljivo za institucijo kot tako bodisi žaljivo za posamezne sodnike in pomeni bolj kot ne diskreditacijo.« Da nazorsko US že 30 let izgublja ugled – kar je dobro –, je tudi posledica premalo in ne preveč zunanje kritike. Demokracija je – kot metoda dialoga, ki nadzira – sistem stalne kritike!

Moja kritika je sistemska in osebna diskreditacija, saj US nazorsko ujetih sodnikov ne more delovati dobro; tudi v zadevi RTV žali svojo institucijo in državljane.

Profesionalna etika je nujna za pravilno opravljanje poklica – te etike nimajo nazorski ustavni sodniki, za preveč sodnikov se vnaprej ve, kako bodo sodili; nima je zdravništvo, ki »pravico do zaslužka« – beri požrešnost – postavlja pred Hipokratovo prisego; nimajo je diplomati, lojalni politikom, ki so jih postavili, ne pa državi, ki jo zastopajo itd.

Sodniško zavlačevanje, neodločanje, (samo)izločanje, zapuščanje razprav, neudeležba – nedopustno razvlečeni na več kot leto, je vodstvo RTV izkoristilo za stopnjevanje krivic: protežiranje svojih, šikaniranje njihovih, ukinjanje kritičnih in gledanih oddaj. Zato drži ocena **Cirila Ribičiča**, bivšega ustavnega sodnika, da »lahko trenutno stanje (na US) primerjamo s tempirano bombo«. V bolj jasnem jeziku **Janeza Janše** – gre za »konec US in začetek državljanske vojne«. Državlјanska vojna je totalni suspenz prava; sprosti se nazorski diktum religij in ideologij. Sojenje, temelječe na svetovnem nazoru, je vojna v miru; je ogrevanje za nasilje, ki čaka priložnost, ki vedno pride. Nasilje je nujno kot državljanska vojna.

Važno: pravna država radikalno oži možnost/legitimnost jemanja pravice v svoje roke – državljanska vojna je za to idealna.

Čast sodnic – politika vs. stroka, problem drže

»Čast« nazorske srboritosti sodnikov nad sodniki, rešujejo ženske: »Da pa bi sodnik sejo zapustil, da večina ne bi mogla sprejeti odločitev, pa je zloraba funkcije in dejanje, nevredno sodnika« (dr. **Katja Šugman Stubbs**). Za dr. **Špelco Mežnar** je »standard strokovnosti« pri izboru sodnikov postavljen prenizko in »da je treba pri izbiri ustavnih sodnikov dosledno vztrajati tudi pri (nezapisani) zahtevi po visoki moralni integriteti. Za razliko od ustavnega prava se spodobnosti ne da priučiti.« Gre za držo profesionalcev, ki jo nazorskost deformira – odriva od prava.

Spomnimo: »zloraba funkcije in dejanje, nevredno sodnikov« je zadeva Patria – mati sramotnih sodb US. Namesto da bi razsodili, ali je JJ kriv ali ni, so sodniki »polnohlačarji« enotno hoteli odgovornost prevaliti na nižje sodišče, ki pa je zadevo, modro, pustilo zastarati – tudi tu se je US razkrilo kot razkolnik slovenstva. Zadeva RTV je samo repriza mučnega precedensa Patrie. Sodniki so na vrhu zato, da sodijo o »težkih in zapletenih zadevah«; tu naj pokažejo držo – profesionalni etos, ne pa politikantske in proceduralne finte.

Nazorski kriterij je namerno vgrajena napaka, ki jo je politika/oblast vsilila vrhu pravosodja; vendar so hujši problem pravniki, ki niso protestirali – iz neznanja, oportunitizma, karierizma. »Stroka« – fakultetna, sodna, tožilska, advokatska – že leta molči v položaju sosterilstva.

Nazorski izbor je historična/kulturna napaka

Sodniška nazorskost je tudi historično napaka, je metoda kulturne vojne – stoletne entropije (samoizčrpavanja) slovenstva. Slovenska razklanost ni stvar samo 1941-45-90. Nazorski razkol Slovencev je *lege artis* dokumentiran vsaj 500 let, od reformacije do danes. O stoletja trajajoči nazorski vojni znotraj slovenstva pišeta **Spomenka** in **Tine Hribar** v knjigi *Slovenski razkoli in slovenska sprava in razkoli* (2021), ki je najpomembnejši tekst o »politični« zgodovini slovenstva, napisan po letu 1945.

Sedanja sestava US naj se samorazpusti – tu sodnikom nad sodniki iz srca priznavam, da je nad njihovo voljo samo modro nebo. In predsednica republike bo za novo ekipo izbrala strokovnjake obeh spolov. Tako US lahko utrdi pomen prava v demokraciji.

V sintezi gre za večni boj med avtonomno in neavtonomno moralo – v praksi za boj med svojo in zunanjo oblastjo. Od pomladi narodov je to boj med liberalizmom in klerikalizmom; danes boj med liberalno in iliberalno demokracijo; med avtonomijo in avtokracijo – gre za nevarne procese, ne samo v EU, ampak na Zahodu.

Avtonomija – ideja ustave in izgubljena tožba

Nazorsko US deformira filozofijo/idejo ustave – tokrat v zvezi z avtonomijo glavnega javnega medija, RTV. Podobno je desnica počela z STA (2021). Važno: nasprotniki odločitve US, da omogoči uveljavitev novele zakona o RTV, so se pritožili na Evropsko sodišče za človekove pravice (ESPC) – pravnik Matej Avbelj in bivši predsednik programskega sveta RTV **Peter Gregorčič**, 29. 5. 2023. Ker pa novela *de facto* vrača avtonomijo RTV, bodo tožbo izgubili. Dolžnost ESČP je braniti avtonomijo medijev in profesionalcev, ki jo ustvarjajo – za demokracije Zahoda (EU) so mediji nujna, četrta veja oblasti.

Gre za zvezo med avtonomijo, demokracijo, ustavo in evropskim pravom. Ne gre »tehtanje«, ali so pravice profesionalcev močnejše/šibkejše od pravic vodstva, ampak gre pravico (do avtonomije) in zlorabo te pravice s sovražnim prevzemom RTV. Gre pa tudi za pravice državlјanov do obveščeniosti, profesionalcev/institucije do avtonomije in dolžnosti US, da ustavi namere – od politike oktroiranih – funkcionarjev (direktorji Whatmough, Urbanija etc.), da si podredijo medij, grozijo profesionalcem, zaposlujejo svoje, odpuščajo neposlušne itd. ESČP se ne bo zmotilo v oceni zlorabe pravic, ki uničuje demokracijo.

Predsednica republike – nujnost sprememb

Na začetku procedure imenovanja ustavnih sodnikov je predsednik republike (PR). Dosedanji PR so te predlagalne/kadrovske funkcije »rabili« slabo. Ko so nazorsko »uravnoteževali« ustavno sodišče, so krhali profesionalno avtonomijo (držo). Spodbujali so lojalnost nazoru strank/cerkve, ne pa stroki/profesiji, in tako sekundirali slabim sodbam in še slabšim posledicam njihovega izvoza v republiko. Predlagalni monopol PR je samo logična izpeljava osnovne ideje, da brez demokratov (drže) ni demokracije, ki zahteva, da je pravosodje poverjeno samo stroki, profesionalcem. Skratka, PR kot prvi demokrat ne sme trgovati –

ravnotežiti naše in vaše –, kar so počeli vsi PR, **Borut Pahor ekscesno**. Eventualni izgovori, da so poslušali slabe pravnike, bi škodili.

Predsednica **Nataša Pirc Musar** obljublja bistveno spremembo: »Razprava o vaših in naših je strup za javni medijski servis. Je strup tudi za ustavno sodišče ... V parlament ne bom pošiljala vnaprej izvoljivih kandidatov, ampak vrhunske pravne strokovnjake in strokovnjakinje.« (Mladina, Intervju 2023, 1. 7. 2023)

Obljubljaja obrat, kjer je najbolj nujen. Končno, po tridesetih letih, vrh države razume razdiralnost nazorske in strokovnosti kot edini kriterij za izbor vrha pravosodja. Predsednica pa razjasni še nekaj bistvenega: in sicer, da je – ustavno – za vrh države in vrh pravosodja (in vso lastnino države) bistvena osebna drža, ne pa politična pripadnost. To mora razumeti politika (v parlamentu, vladi, strankah, gibanjih), sicer vladavina prava in demokracija nista možni.

Predsednici države bo potrebna – in si jo zasluži – podpora civilne družbe, ki je njen prvi ustavni zaveznik.

Širši kontekst – pravo, demokracija, družba, država

Demokracija ne deluje brez pravne države (PD). Iz volje dveh političnih vej oblasti (zakonodajne, izvršne) nastajajo zakoni, ki jih izvršuje tretja, nepolitična veja – pravosodje. Vendar če obe politični veji ne vzpostavita in stalno ne podpirata pravosodja, to ne more delovati, pa tudi ne pravna država in demokracija. Ker se pravosodje samo ne more izboriti, rabi stalno podporo vsega demokratičnega spektra. Tudi če bo predsednica predlagala državnemu zboru ali celo sama imenovala ustavne sodnike po kriteriju stroke in jih ne bo podpiral celotni spekter – parlament, vlada, stranke, ombudsmani, pravosodne agencije (KPK-ji) –, bo demokracija šibka. Pravica se ne more sama uveljaviti, država/oblast jo mora.

Med svobodo in pravom je nujna zveza. Zahodna svoboda za vse se imenuje demokracija. Ta deluje, če jo podpirajo večine in če to svobodo za vse (ne samo večin!) omejuje pravna država. Torej svoboda za vse deluje, če svobodo vseh omejuje zakon.

Delitev oblasti in nadzor moči

Demokracija se organizira tako, da onemogoča zlorabo moči. To je naloga delitve oblasti, ki z ravnotežjem med oblastmi omogoča nadzor nad močjo. Predvsem preprečuje akumulacijo moči na enem mestu (vladi, stranki, biznisu), ki vedno vodi v zlorabo, torej rušenje demokracije. Ker je US prvi pravni varuh tega ravnotežja, izpostavljam dvoje.

Prvič, montesquieujevska delitev na tri veje – zakonodajno, izvršno, pravosodno – več ne zadostuje. Tridesetletna praksa kaže, da pri nas zlizanost izvršne in zakonodajne oblasti pravosodno *de facto* prepušča sami sebi in jo tako hromi. Smo pri važni stvari: ustava ne predvideva zlizanosti, ampak deljenost. Praksa kaže zlizanost (parlament kot podaljšana roka vlade), ki je protiustavna. In kdor ravna neustavno – poslanci, ministri itd. –, si ne zasluži spoštovanja samo zato, ker je izvoljen za poslanca ali imenovan za ministra. Demokratična legitimnost zahteva več! Ker nazorsko US o tem molči, ni varuh ustavnega postulata, ki zahteva delitev, ne pa zlizanost oblasti.

Drugič, za nadzor nad močjo so nujni svobodni mediji – mislim na profesionalno avtonomijo medijev, ki iz raznih kotov (levih, desnih, zelenih; biznisa, religije, okolja) problematizirajo družbo. Avtonomija (lastna misel) je nujna zaradi različnosti; saj v en medij ni mogoče strpati rdeče, črne, laike, pobožne. Torej ni bistvo delitev oblasti, ampak nadzor nad močjo. Kot nadzorniki demokracije so mediji, zaradi različnih pristopov do vsebin, bolj važni kot formalne (zlizane) veje oblasti – so nova veja oblasti!

Lastnina države – avtonomna morala in profesionalna etika

Desnica je RTV zakonito okupirala – vendar si je podrejela glavni medij, ki ni lastnina politike, ampak države. Lastnina države so podsistemi od vrha do tal: pravosodje, vojska, policija, diplomacija, strokovna administracija, agencije itd. Ministri so politiki, dolžni ščititi znanja, ki jih sami nimajo. Tudi javna RTV in STA, Ukom so lastnina države, tako kot opera, filharmonija, drama, narodni muzej in galerija, UKC itd.

Predsednici države bo potrebna – in si jo zasluži – podpora civilne družbe, ki je njen prvi ustavni zaveznik.

Spet smo pri ne-umnosti nazorske sestave US. Namreč zakaj samo US, zakaj ne tudi vsa sodišča spodaj itd. Rečeno jasno: nazorsko pravosodje, tožilstvo, policija, vojska, diplomacija ... pomeni konec demokracije in vzpostavo avtokracije/tiranije.

Srž demokracije je politika, ki zadeva vse v polisu in večina *politai* (državljanov, ki nam je mar) ni v strankah, imamo pa največ znanj, nujnih za demokracijo. Ta po notranji logiki proizvaja vedno nova znanja in posledično zapletenejšo družbo. In za ta znanja – t. i. profesionalnost – velja drugačna logika kot za politična znanja.

V parafrazi je **Kant** jasen (*Spor fakultet*): profesionalci ne smejo biti odvisni od ukazov oblasti; svobodno preučevanje vsega jih pooblašča, da v javnosti govorijo resnico (poklica) in razgaljajo laži. To je naloga intelektualca vseh poklicev – vedno jih je malo, ampak so!

Profesionalna etika je nujna za pravilno opravljanje poklica – te etike nimajo nazorski ustavni sodniki, za preveč sodnikov se vnaprej ve, kako bodo sodili; nima je zdravništvo, ki »pravico do zaslužka« – beri požrešnost – postavlja pred Hipokratovo prisego; nimajo je diplomati, lojalni politikom, ki so jih postavili, ne pa državi, ki jo zastopajo itd.

Končno profesionalci

Tudi v diplomaciji – lastnini države – je predsednica Nataša Pirc Musar napovedala obrat na vrhu, kjer je najbolj nujen. Za ambasadorje bo imenovala samo profesionalce – karijerne diplomate. Končno, po tridesetih letih, vrh države razume, da je neprofesionalnost samo diletantizem. Takih »ambasadorjev« smo imeli kakšnih 80; tu ne gre samo za 2,5 nezalca na leto, ampak pomeni 320 let (80 x 4 leta, kot traja mandat) diletantizma – mnogo preveč za novo državo. Tudi tu bo predsednici potrebna vsa podpora – zaslužita si jo ona in država, da jo zastopajo profesionalci.

(De)politizacija

Politizacija je vdor politike v podsisteme zaradi podrejanja. Nazorskost US je taka politizacija. Smo pri bistvu: samo politika lahko depolitizira institucije države, ki izhajajo iz politične volje, delujejo pa iz svojih specifičnih znanj in etike poklica – vojaka, diplomata, gozdarja, veterinarja. Ta etika praktikantom poklica nalaga posebno držo – profesionalca –, ki diktira njihovo delovanje: zdravnik **Hipokratu**; diplomatu lojalnost državi (ne režimu ekipe na oblasti), lovcu in gozdarju skrb za favno in floro itd.

Politika/oblast je dolžna to etiko in avtonomijo poklica ščititi, saj izhaja iz znanj, ki jih politika nima, pa jih rabi za reševanje tekočih in strateških problemov družbe. Širša raven zadeva odnos med oblastjo in civilno družbo, ki ima mnogo več znanj kot oblast. Spoštovanje ustave in zakonov zahteva spoštovanje etike, iz katere nastajajo ustava, zakoni, predpisi. Če politika, ki oblikuje zakone, ne spoštuje etike, iz katerih zakoni nastajajo, jih bo kršila, če bo le mogla; pa tudi pravosodje ne more uveljaviti spoštovanja prava.

Pritiski – institucionalizacija vmešavanja

US ugled pada ne zaradi preveč, ampak premalo kritike – zato so nazorski sodniki gojili zmotne predstave o sebi. Očitki o pritiskih na US od znotraj in zunaj (EU) so neumnost. Nadzor nad vsako močjo – in US je moč – zahteva svobodo/kritičnost govora. Nadzor torej legitimira in uzakonja vmešavanje v vse, kar ogroža ustavo. Demokracija, utemeljena na dialogu – na vmešavanju in kritiki –, »uzakonja« pritisk. Pravosodje samo, brez jasne podpore obeh političnih vej, ne more delovati; zato je politika dolžna pravosodje vzpostaviti in vzdrževati – in šele takrat se lahko in mora vmešavati vanj: kaj sodišče dela, zakaj zavlačuje, se izogiba, taktizira itd. Zato je prav, da je predsednica republike večkrat pozvala US, da čim prej končno odloči v zadevi RTV; predsednica poziv ohranja, ne glede na sprejeto odločitev o odpravi začasnega zadržanja izvajanja dela novele zakona o RTV Slovenija, Ljubljana (26. 5. 2023).

Zunanji »pritiski« EU komisarjev, parlamentarcev so dobrodošli, pa tudi vsa polletna poročila o stanju vladavine prava v državah. Tako EU potrjuje, da brez pravne države ni demokracije niti v državah niti v EU.

Demokracija in moč ustavnega sodišča

V demokraciji ima vsak samo toliko pravic/svobode, kolikor je zapisane v ustavi/zakonih, in niti milimeter več. Rečeno znova: svoboda za vse deluje, če vse omejuje zakon; če (zlo)rabo pravic/svobode sankcionira samo pravo! Zato je v pravni državi US *de facto* najmočnejši organ v državi – močnejši od zakonodajalca in izvrševalca (vlade), če se prav razume, kaj je pravo(sodje); njegov prvi pravni varuh je prav US.

Da morajo njegove sodbe spoštovati vse oblasti in vsi državljani, je rezultat v ustavi zapisanega političnega konsenza o enakosti pred zakonom. In prav konsenz, da ni demokracije brez pravne države, daje ustavnemu sodišču vrhovno moč – njegove sodbe so končne, imajo moč zakona, za njimi stoji vsa sila države. Zato naj republika zelo pazi, komu daje tako moč v roke; nazorskemu sodišču vsekakor ne!

Sklep

Sedanja sestava US naj se samorazpusti – tu sodnikom nad sodniki iz srca priznavam, da je nad njihovo voljo samo modro nebo. In predsednica republike bo za novo ekipo izbrala strokovnjake obeh spolov. Tako US lahko utrdi pomen prava v demokraciji.